KAZILARDA BULUNAN SİKKELERİN TANIMLANMASI İÇİN REHBER

BİZANS

(M. S. 498–1282)

2.023
Ken
.006
k.1

KENNETH W. HARL

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI
Antik Nümismatik Dizisi: 9

ANADOLU'DAKİ KAZILARDA BULUNAN
SİKKELERİN TANIMLANMASI İÇİN REHBER

BİZANS (M.S. 498-1282)
Kenneth W. Harl / Çeviri: Burçak Delikan

Yayımlayan ve Yöneten
Nezih Başgelen

Redaksiyon Danışmanı
Prof. Dr. Oğuz Tekin

Kapak Tasarımı
Lalehan Uysal

Düzenleme
Emel Yaşkabak

Baskı
Kanaat Basımevi
İstanbul, 2002

ISBN: 975-6899-99-9

Her türlü yayın hakkı saklıdır.
© 2002 **Arkeoloji ve Sanat Yayınları**
Hayriye Cad. Çorlu Apt. 3/4, Galatasaray, 80060, İstanbul
Tel.: 0 212 293 03 78 (pbx) Fax: 0 212 245 68 77

Satış Mağazası: Yeniçarşı Cad. Petek Han No: 32/A
80060 Galatasaray/İST. Tel: 0212 249 92 26
www.arkeolojisanat.com / info@arkeolojisanat.com

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
7

FOLLİS VE DAHA KÜÇÜK BİRİMLER,
Iustinianus ve Heraclius Hanedanları
(M.S. 498-717)
9

BRONZ VE BAKIR SİKKELERİN
ÖNYÜZ TİPLERİ
13

BRONZ VE BAKIR SİKKELERİN
ARKA YÜZLERİ
16

GÜMÜŞ MİLİARESİON VE BAKIR FOLLİS,
Isauria, Amorium ve Erken Makedonya Krallıkları
(M.S. 717-1081)
23

BİZANS ANONİM BAKIR FOLLİSLERİ
(M.S. 970-1092)
34

BİLLİON ASPRON TRACH,
(M.S. 1092-1282)
40

GİRİŞ

Bu rehber kitaplar, arkeoloji öğrencilerinin kazılarda sıkça bulunan sikkelerden aşina olmadıklarını teşhis edebilmelerine yardımcı olmak için hazırlanmıştır. Bu nedenle kapsamlı kataloglar olmaktan ziyade, hem arkeoloji akademisyenlerine hem de öğrencilerine gün ışığına çıkan sikkeleri hızlı ve kesin bir şekilde teşhis edebilme olanağı sağlamak amacını taşımaktadır. Bu kılavuzlar tam anlamıyla birer katalog olmasa da sikkelerin ait olduğu dönem, hükümdar, basıldığı darphane ve sembolleri yoluyla doğru bir şekilde teşhis edilmesini sağlayacak, böylece son tanıtım nispeten kolaylaşacaktır. Söz konusu el kitapları, bu amaca yönelik olarak şekil çizimleri, çok rastlanan sikke yazılarının (ithaflar) listeleri ve semboller (tasvirler) ile diğer bilgileri içirmektedir. Bu kılavuzlarda aynı zamanda, tarihsel koşullar, kaynakça ve tanıtıma hazırlanan sikkeleri nihai olarak teşhis etmek için önerilen katalogların adlarına da yer verilmektedir.

Bu rehber kitaplar, Türk ve yabancı öğrencileri arkeolojinin ilkeleri konusunda eğitmek için kapsamlı bir programın bir parçası olarak Ege Üniversitesi'nden Prof. Recep Meriç'in yönettiği Metropolis kazısında verilen derslere dayandırılmıştır. Her yıl daha fazla ders verilmesi nedeniyle, Türkiye'deki kazı alanlarında sıkça bulunan Yunan, Roma ve Bizans sikkelerinin belli başlı tüm serileri için rehber kitaplar zaman içinde yayımlanacaktır. Buna ek olarak, koleksiyonların teşhisi ve tanıtılması üzerine bir kılavuz hazırlanmaktadır.

Hem akademisyenlerin hem de öğrencilerin gelecek baskılard
yer alacak sikkeler konusunda yazarla temasa geçmekten çekin
memelerini rica ederim. Öncelikle arkadaşım ve meslektaşın
Prof. Recep Meriç'e ve Türkçe'ye aktaran arkadaşım, nümisma
Burçak Delikan'a metni titizlikle redakte edip yayına hazırlaya
Arkeoloji ve Sanat Yayınları'na içten teşekkürlerimi sunarım.

Kenneth W. Har

FOLLİS VE DAHA KÜÇÜK BİRİMLER
Iustinianus ve Heraclius Hanedanları
M.S. 498-717

Para Tarihi

Bakır Sikkeler. Arkeolojik ören yerlerinde ele geçen, 498 ile 685 arasında basılan en yaygın sikke, bakır **Follis**'tir (çoğulu **folles**). Üzerinde, 40 nummus değerinde olduğunu gösteren eski Yunan sayı sistemindeki M değer işareti vardır. 498'de, imparator I. Anastasius (491-518) küçük AE4 nummus yerine follisi tedavüle sokmuştur. 498-512 arasındaki ilk seride, follis (8.50 gr.) Roma poundunun 1/36'sı olarak basılmış, onunla birlikte 20 nummi veya **Yarım follis** (4.50 gr., K işaretli) ile 10 nummi veya **Dekanummia** (2.25 gr., I işaretli) da tedavüle çıkarılmıştır. 512'de follisin ağırlığı ve boyutu iki katına çıkmış, (17.0 gr.) ve 5 nummi birimi veya **PENTANUMMIA** (2.5 gr., E değer işaretli) basılmıştı. Ara sıra bir nummia birimi de (1.2 gr.) tedavüle sokulmuştur. Hükümdarlığının onikinci yılında (M.S. 538/9) Iustinianus follisin ağırlığını arttırmış (22.0 gr., 43 mm.), fakat onbeşinci hükümdarlık yılından sonra (M.S. 542/3) mali kriz, follisin ağırlığının ve boyutunun küçültülmesine neden olmuştur.[1] Heraclius'un (610-641) ve II. Constans'ın (641-668) follisleri çoğu zaman daha önceki follislerin, yarım follislerin ve dekanummiaların üzerine tekrar basılırdı; bazıları öyle üstünkörü yapılırdı ki, sikkeler genelde düzgün olmazlardı. 675'de imparator IV. Constantinus (668-685) kısa süren bir reformla, son iyi tasarlanmış ağır

---

[1] Bkz. K. W. Harl, *Coinage in the Roman Economy 300 B.C. to A.D. 700* (Baltimore, 1996), s. 197. 498-717 arasındaki dönemde follisin ağırlığı ve değer tarifesi için bkz. Tablo 8.1

follisi (18.0 gr.) bastırmıştır. 685-717'de follisler çok kötü bir şekilde hakkedilmiş ve daha önceki follislerin yarıya veya çeyreğe bölünmüş parçalarının üstüne basılmıştır.

Follis ve alt birimleri, arka yüzlerindeki alt boşlukta yani kesimde, sikkenin basıldığı darphane ve atölyeyi (officina) gösteren harfleri taşırlar. Iustinianus'un onikinci saltanat yılından itibaren follislerin ve bazen yarım follislerin üzerinde saltanat yılı bulunur; böylece bu sikkeler arkeolojik kontekstleri tarihleme açısından çok önemlidirler. ANNO (yıl) kelimesi, M veya K olan değer işaretinin solunda yer alırken saltanat yılı da, değer işaretinin sağında yer alır.

Altın ve Gümüş Sikkeler. Altın **solidus** (4.54 gr., 717'den sonra **nomisma** olarak adlandırılır; çoğulu nomismata) ve onun üçte biri olan altın **tremissis** (1.35 gr.) defineler dışında kazılarda nadiren bulunur. Daha küçük birimlerdeki gümüş sikkeler, beşinci ve altıncı yüzyıllarda özellikle Batı darphanelerinde basılmışlardır. 615'de, Heraclius (610-641), gümüş **Hexagram**'ı (6.75 gr. ve 24 tanesi solidusa karşılık gelir) çıkartmıştır. Heraclius'un ve II. Constans'ın (641-668) hexagramları kazılarda ele geçmektedirler. İlk hexagramların ön yüzlerinde imparator Heraclius ve onun oğlu Heraclius Constantinus'un tahtta oturan figürleri bulunur. Arka yüzde, üç basamak üzerinde haç (altın sikkelerden esinlenerek) ve ΔЄҺS AΔIҺTA ROmANIS ("Tanrı Romalılara yardım etsin") lejandı bulunur. Daha sonra basılan sikkelerde, cepheden imparator büstü yer alır.

Değişim Oranları. 498'de, 420 adet bakır follis, 1 altın solidusa karşılık geliyordu; 512'de, Anastasius, follisin ağırlığını iki katına çıkardığı zaman, bu oran 210 follise 1 solidus haline geldi. Iustinianus 538'de follisi geliştirdiği zaman, oran 180 follise 1 solidus oldu. 540'dan sonra, follisin ağırlığı düşürülmüş ve bir-

kaç başarısız reform geçirmiştir; fakat Orta Bizans döneminin en ideal değişim oranı, 288 follise 1 solidus idi.

Kataloglar

Bizans sikkeleri için, *Roman Imperial Coinage* eşdeğerinde bir kaynak olmadığından, sikkeler, yayımlanmış başlıca kolleksiyonlar temel alınarak kataloglanmalıdır. Hâlâ, yayınlanması gereken değişiklikler bulunmaktadır ve kazılar sonucunda yeni tipler ortaya çıkabilir. Bu dönemin follislerini sınıflandırmak için kullanılması gereken başlıca kataloglar önem sırasına göre şunlardır:

DOC	A. R. Bellinger ve P. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection* (Washington, 1966-68). Vol. I. 491-602 *A.D.*, Vol. II. 1 602-641, ve Vol. II. 2 641-717.
BMC	W. Wroth, *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum* (Londra, 1908).
BN	C. Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale* (Paris, 1970).
Ratto	R. Ratto, *Monnaies byzantines* (Lugano, 1930)

Bibliyografya

En elverişli iki kılavuz kitap, kolleksiyonerlerin el kitaplarıdır: J. F. Lhotka, *Introduction to East Roman Coinage* (Oklahoma City, 1958) ve D. Sear, *Byzantine Coins and Their Values* (Londra, 1974).

Harl, K. W. *Coinage in the Roman Economy 300 B.C. to A.D. 700* (Baltimore, 1996).

Hendy, M. *Studies in the Byzantine Monetary Economy c. 300-1453* (Cambridge, 1985).

Grierson, P. *Byzantine Coins* (Berkeley, 1982).

Metcalf, D. M. *The Origins of the Anastasian Currency Reform* (Amsterdam, 1969).

Spufford, P. *Money and Its Use in Medieval Europe* (Cambridge, 1988).

Whitting, P. *Byzantine Coins* (New York, 1975).

Yannopoulos, P. A. *L'hexagramme, un monnayage byzantin en argent de VIIe siècle* (Louvain, 1978).

BRONZ VE BAKIR SİKKELERİN ÖNYÜZ TİPLERİ

Follis ve alt birimlerinde, Iustinianus dönemine kadar, önyüzlerinde, imparatorun sağa doğru, profilden, defne çelenkli ve diademli büstü yer alır. M.S. 538/9'dan itibaren, follislerde ve yarım-follislerde imparator portresi, genelde cepheden ve miğfer, konsüllük giysisi veya taç giymiş durumda bulunurlar (Daha düşük birimlerde sağa doğru profil kullanılmaya devam edilmiştir). Iustinianus'un Antiokheia'da (Antakya) basılmış erken follislerinde, imparator tahtında tasvir edilmiştir. İmparator II. Iustinus (565-578) ve onun karısı Sophia birlikte tahtta otururken tasvir edilmişlerdir. Heraclius'un (610-641) ve II. Constans'ın (641-668) follislerinde, sıklıkla, imparator veya imparator ailesinden iki ya da üç figür ayakta tasvir edilmiştir. IV. Constantinus (668-685) ile cepheden portre yine en yaygın tip haline gelir.

Örnek Önyüz Lejandları

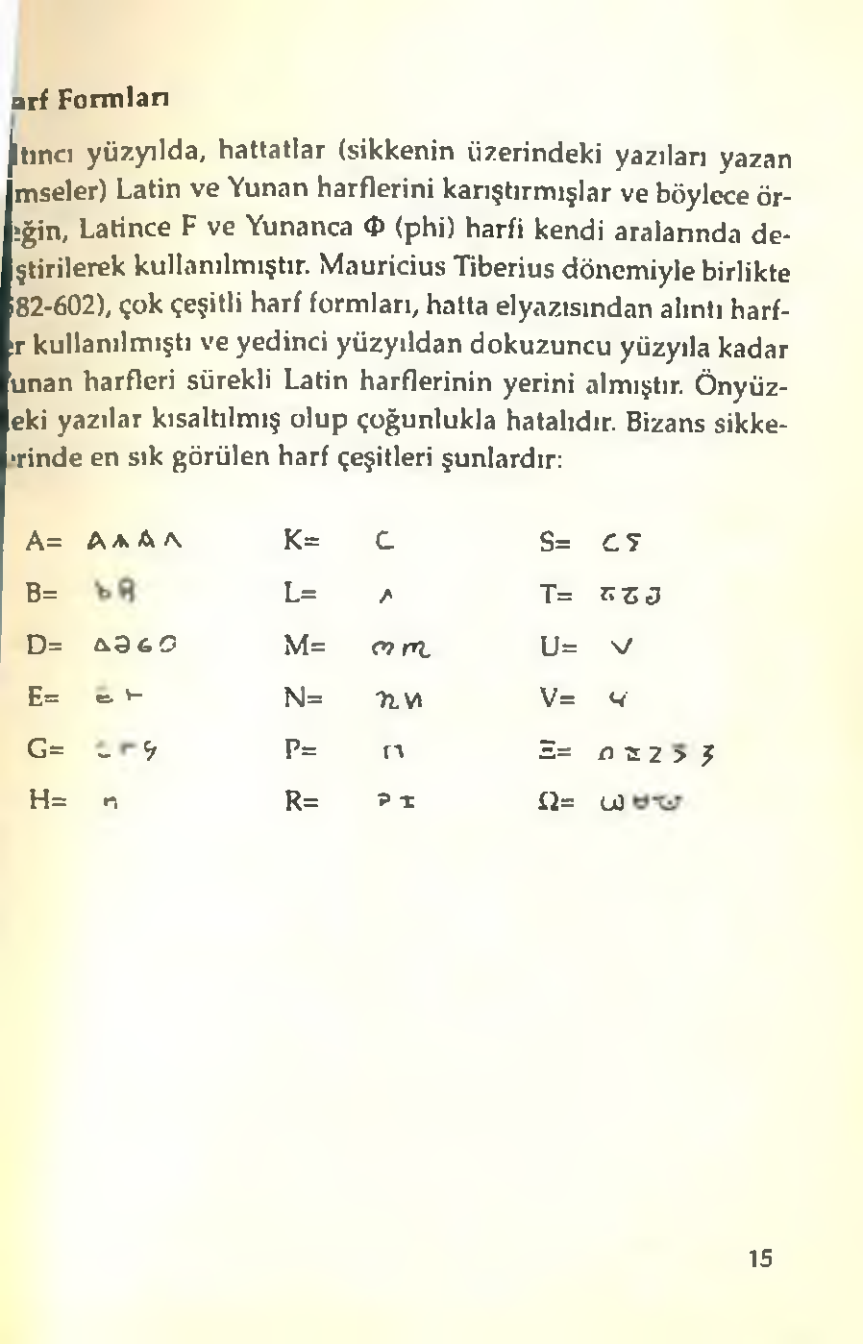
I. Anastasius (491-518)	D N ANASTASIVS P F AVG
I. Iustinus (518-527)	D N IVSTINVS P F AVG
I. Iustinus ve Iustinianus (527)	D N IVSTIN ЄT IVSTINIAN P P AVG
I Iustinianus (527-565)	D N IVSTINIANVS P P AVG
II Iustin (565-578)	D N IVSTINVS P F AVG D N IVSTINVS PIVS AVG
II. Tiberius (578-582)	δm Tib CONSTANT P P AVI δmCONSTANTINVS P P AVG
Mauricius Tiberius (582-602)	D N MAVRC Tib P P AVG D N MAVRICIVS P F AVG

Focas (602-610)	D N FOCAS PERP AVG D N FOCA P AVG
Heraclius (601-641)	D N HERACLIVS P P AVG D N RACAIO P P AV
Heraclius ve Heraclius Constantinus	DD NN HERACLIVS ET HERA CONST PP AV
II. Constans (641-668)[2]	D N CONSTANTINVS P F AVG IhPER COTIST
II. Constans ve IV. Constantinus	δN CONSTANτINϒS C CONSτA
IV. Constantinus (668-685)	δN CONSTANτINϒS
II. Iustinianus (685-695)	D ϺSTINIANϒS PЄ AV D ϺSTINIANϒS SЄR CHRISƆI
Leontius (695-698)	D LЄON PЄ AV
III. Tiberius (696-705)	D τIbЄRIϒS P AV
II. Iustinianus (705-711) ve Tiberius	D N ϺSTINIANϒS ЄT TibЄRI S PP
Philippicus (711-713)	D N FILЄPI ϒS MϒLTϒS AN
II. Anastasius (713-715)	δN ARTЄMIϒS ANASTASIϒS MϒL
III. Theodosius (715-717)	ƆN τЄOƆOSI ϒS MϒLA

2. Resmi adı Constantinus idi, fakat Constans adını kullanılıyordu.

arf Formları

ltıncı yüzyılda, hattatlar (sikkenin üzerindeki yazıları yazan mseler) Latin ve Yunan harflerini karıştırmışlar ve böylece ör-eğin, Latince F ve Yunanca Φ (phi) harfi kendi aralarında de-ştirilerek kullanılmıştır. Mauricius Tiberius dönemiyle birlikte 82-602), çok çeşitli harf formları, hatta elyazısından alıntı harf-r kullanılmıştı ve yedinci yüzyıldan dokuzuncu yüzyıla kadar unan harfleri sürekli Latin harflerinin yerini almıştır. Önyüz-eki yazılar kısaltılmış olup çoğunlukla hatalıdır. Bizans sikke-rinde en sık görülen harf çeşitleri şunlardır:

BRONZ VE BAKIR SİKKELERİN ARKA YÜZLE

Darphane İşaretleri

Anadolu'daki ören yerlerinde bulunan sikkelerin çoğunlu Constantinopolis (İstanbul), Nikomedia (İznik) ve Kyzikos dek) tarafından basılmıştır. Antiokheia'da (Antakya) basıl sikkeler de yaygındır. Constantinopolis ve Antiokheia'da ba mış sikkelerin kesiminde, darphane işaretinin solunda, beş nan harfinden (A,B,Γ,Δ ve E) biri bulunur ve bu harf paranın sıldığı atölyeyi veya officina'yı gösterir. Diğer darphanele basılan paralarda sadece 1. ve 2. atölyeyi gösteren A ve B ha leri bulunur.

ALEXANDRETTA	ΑΛΕ, ΑΝΔ
ALEKSANDREIA	ΑLE, ΑΛƵ
ANTIOKHEIA[3]	AN, ANT, ANTIX, ThEOPO, ΘY, ΘYΠOΛS, ΘS; P ve R
KARTACA	KART, KAR, CAR, KRTC, CRTC, KTC, CT
KATANA, Sicilya	CAT
KHERSON	XEPCωNOC, XEPCONOC, IIX
CONSTANTİNOPOLIS	CON
KIBRIS	KVΠP, KVΠPOV, KVΠP
KYZİKOS	KYZ, KY
ISAURIA	ISAYR
NIKOMEDIA	NIKO, NIKOMI, NIKM, NIC, NIK, NI
RAVENNA	RAVENNA, RAVEN, RAV, RA

3. Antiokheia, 528'deki depremden sonra, Theopolis adını almıştır.

Üniversitesi
Kütüphanesi

OMA	ROM, RM ROM
LEUKEIA	SELISH , SEL
YRAKUSA veya SICILYA	SECILIA, SCL, SCL^{S}, CVPAKOVCI
HESSALONIKA (SELANIK)	TES, ΘEC, ΘES

sauria'daki (M.S. 617/8), Seleucia ad Calycadnum'da (Silifke, 15-617) ve Kıbrıs adasındaki (626-629) darphaneler Heraclius (610-641) tarafından, Pers savaşı sırasında açılmıştır. Alexandetta darphanesi 609-610'daki iç savaş sırasında para basmıştır.

Değer İşaretleri

Değer işaretleri arka yüzde, ya Yunan harfleriyle ya da Batı'daki darphanelerde Roma rakamlarıyla gösterilirdi. II. Tiberius (578-582) 30 nummialık birimi (follisin dörtte üçü) çıkartmıştır.

M veya XXXX	40 nummiae (=follis)
XXX	30 nummiae (=follisin dörtte üçü)
K veya XX	20 nummiae (=yarım follis)
I veya X	10 nummiae (=decanummia)
E veya U	5 nummiae (=pentanummia)

ALEKSANDREIA ve THESSALONIKA (Selanik) darphaneleri, ondalık sistemden çok, çift ondalık sistemde para basmışlardır; bu yüzden bu sikkeler değişik değer işaretleri taşırlar:

ALEKSANDREIA		THESSALONIKA	
ΑΓ	36 nummiae[4]	IS	16 nummiae
IB	12 nummiae	H	8 nummiae
S	6 nummiae	E	5 nummiae
Γ	3 nummiae	Δ	4 nummiae
		Γ	3 nummiae
		B	2 nummiae

Hükümdarlık Yılları

Iustinianus'un 12. yılında (M.S. 538/9), follis ve çoğu zaman yarım-follis, arka yüzlerinde hükümdarlık yıllarını taşırlar. Kullanılan rakamlar şöyledir:

I	=	1. yıl	ϛ veya ϛI	=	6. yıl
II	=	2. yıl	ϛI veya ϛII	=	7. yıl
III	=	3. yıl	ϛII veya ϛIII	=	8. yıl
IIII	=	4. yıl	ϛIII veya ϛIIII	=	9. yıl
ϛ	=	5. yıl	X	=	10. yıl

Daha yüksek rakamlar yukarıdaki numaraların bir kombinasyonuyla oluşturulur; örneğin 28. yıl XXϛIII veya XXϛII şeklinde gösterilirdi. III Leo'dan itibaren (717-741) rakamlar anlamlarını yitirmişler ve Theophilos'un (829-842) reformuna kadar NNN/XXX gibi anlamsız harfler follislerdeki değer işaretinin her iki yanında yer almıştır.

Şunu belirtmek gerekir ki, imparator II. Tiberius (578-582), hükümdarlığının ilk yılını, Caesar olduğu 574 yılı olarak saymıştır; bu yüzden ilk sikkelerinde hükümdarlık yılı olarak 4 rakamı (=M.S. 578/9) bulunur.

4. İşaretin anlamı açık değildir; fakat bu para 33 nummiadan daha çok 3[illegible] nummia değerindedir.

rap-Bizans Sikkeleri

mevi Halifeliği idaresindeki Doğu Akdeniz kentleri tarafından asılan Heraclius henadanının taklit sikkeleri bazen Anado-ı'daki ören yerlerinde ele geçmektedir. Bu sikkelerin üzerinde, arphaneyi ve yılı gösteren Kufi yazısı bulunmaktadır. Taklit ikkeler arasında en popüler olan tipler; Heraclius ailesi ile ilgi- ayakta duran üç figür ve II. Constans'ın ayakta duran figürü-lür. Halife Abdülmelik (685-705) bu seriye son vermiştir. Bakı-ız, J. Walker, *Catalogue of the Arab-Byzantine and Post-Reform Umaiyad Coins in the British Museum* 2 cilt. (Londra, 1956).

Örnek Sikkeler
M.S. 498-717

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

1. Solidus, I. Iustinus (518-527), Constantinopolis
2. Hexagram, Heraclius (610-641) ve Heraclius Constantinus
3. Hexagram, II. Constans (641-668)
4. Follis, I. Anastasius (491-518), küçük boyutlu, Constantinopoli
5. Follis, I. Iustinus (518-527), Constantinopolis
6. Follis, I. Iustinianus (527-565), Kyzikos, 14. yıl
7. Yarım Follis, II. Iustin & Sophia (565-578), Roma
8. Follis, II. Tiberius (578-582), Antiokheia, 8. yıl
9. 30 Nummiae, II. Tiberius (578-582), Nikomedia
10. Follis, Maurice Tiberius (582-602), Ravenna
11. Follis, Phocas (602-610), Thessalonika, 5. yıl
12. Yarım Follis, Phocas (602-610), Thessalonika, 5. yıl
13. Follis, Heraclius (610-641), Isaura, 8. yıl
14. Yarım Follis, II. Constans (641-668), Roma
15. Dekanummia, IV. Constantinus (668-685), Constantinopolis
16. Follis, II. Iustinianus (685-695), Constantinopolis

GÜMÜŞ MİLİARESİON VE BAKIR FOLLİS
Isauria, Amorium ve Erken Makedonya Krallıkları M.S. 717-1081

Para Tarihi

İmparatorluğun İtalya ve Sicilya gibi uzaktaki darphanelerinden başka, 717-1081 yılları arasında en çok para basan kent Constantinopolis'tir. Stil ve buluntu yerleri açısından, Küçük Asya ve Yunanistan'da yardımcı darphanelerin de, Theophilos'un (829-842) reformuyla birlikte follis bastığı düşünülmektedir; fakat bu kesin değildir; çünkü bu sikkelerde darphane yeri belirtilmemiştir.[5]

Altın sikkeler. Altın **nomisma** (çoğulu nomismata), Roma poundunun 1/72'si ağırlığında (4.54 gr.) ve % 98 saflıkta olarak basılmıştır; arkeolojik ören yerlerinde az sayıda ele geçmektedir. II. Nikephoros (963-969) 22 karat gelen (3.95 gr.) hafif nomismayı yani **Nomisma Tetarteron**'u basmıştır. Orijinal ağırlıktaki nomismanın onikide biri ağırlıkta olmasına rağmen (**Nomisma Histamenon** veya "resmi para" olarak adlandırılır), tetarteron, resmi ödemelerde orijinal ağırlıktaki nomismanın ağırlığına eşit olarak kullanılırdı. Nomisma histamenon, kalın ve düz basılan tetarterona zıt olarak, çukur (scyphate) basılırdı. İlk kez IX. Konstantinos (1042-1055) nomisma histamenonun ayarını düşürmüştür ve kırk yıldan az bir sürede %91 oranında altın olan bir sikkeden, %10 oranında altın olan, gümüş ve bakır alaşımı bir sikkeye dönüşmüştür. 1092'de, I. Alexius büyük bir para reformuyla imparatorluk sikkesini yeniden basmıştır.

5. Bkz. D. M. Metcalf, *Coinage in the Southeastern Europe, 820-1396* (Londra, 1979), s. 29-33

Gümüş sikkeler. Yaklaşık 720'de, III. Leo (717-741) gün **Miliaresion**'u çıkartmıştır (2.0 gr., çoğulu miliaresia), ve de şim oranını 1 nomisma = 12 miliaresia = 288 folles olarak be lemiştir. Miliaresionun ön yüzünde basamaklar üzerinde bir h ve IhSYS XRISTYS nICA ("fetheten Yüce İsa") lejandı bulun Arka yüzde, imparatorun ismi dört veya beş satırla yazılır. M liaresionun tipi (dizaynı) onuncu yüzyıla kadar aynı kalmış VII. Konstantinos (913-947) ve I. Romanos (920-944) dönem rinde imparator portresi ikonu, haçın kollarının kesiştiği nok nın üzerinde yer alırdı. Yardımcı imparatorlar II. Basil (97 1025) ve VIII. Konstantinos (976-1028) geniş ve ağır bir miliar sion (3.2 gr., 25 mm.) basmışlardır. Ön yüzde, her bir tarafın bir imparator portresinin yer aldığı patrik haçı vardır. Bu ağ miliaresion, A2 sınıfına dahil olan (yaklaşık 989-1025), ağır, b kır anonim follisle birlikte basılmıştır. Bu yeni dizaynın dışın kalan tek tip, III. Romanos'un, ön yüzde Meryem Ana ve çocu ve arka yüzde ayakta imparator figürünün yer aldığı sikkele dir. IX. Konstantinos'un (1042-1055), altın nomismanın değeri düşürmesi sonucunda, gümüş sikkelerin basılması önemli ölçü de durdurulmuştur.

Bakır sikkeler. İkonoklastik Tartışma (ihtilaf) döneminde basıla follisler (ve nadiren yarım-follisler) kötü imal edilmiş olup te orik ağırlık olan 5.0 gr.'dan az basılmıştır. Bu follisler M işaret iki yanında anlamsız NNN/XXX, otuzuncu hükümdarlık yıl nın değişmez tipini ve kesimde Θ harfini taşır. Isauria ve Amo rium dönemlerinde follislerin çoğunun ön yüzlerinde yazı bu lunmamaktadır. Küçük Asya'nın batı ve güney kıyılarındak Klasik dönem kentlerinde, Bizans katlarında, 686-829 dönem ne ait çok az gümüş ve bakır sikke ele geçmiştir; fakat Amor um'da son zamanlarda ele geçen yayınlanmış buluntular, şehi hayatı iç kesimdeki askeri yollar üzerindeki kentlere kayarke

sikke kullanımının bu denli azalmadığını göstermiştir. Yaklaşık 835'de, Theophilos (829-842) önceki 175 yılın kötü bakır follislerini toplatıp yeniden darp ettirmiştir. Bu yeni follis, sadece Yunan yazısı taşır ve 288 tanesi bir altın nomisma'ya karşılık gelirdi. Ön yüzde, tören lorosu ve tacıyla yarım veya üç çeyrek imparator tasviri betimlenmiş, arka yüzde, dört veya beş satır halinde imparatorun ismi yer alırdı. Erken Makedonya devrinde (867-969), çoğunlukla iki veya üç imparatorluk figürü betimlenirdi. Theophilos ve II. Nikephoros Phokas (963-969) arasındaki dönemde bu follisler çok sayıda basılmışlardır; bu yüzden bu sikkeler Türkiye'de sıkça bulunur. I. Ioannes Tzimiskes (969-976), bakır follisin dizaynını değiştirmiş ve imparator portresi ve adı yerine İsa tasvirini ve adını koymuştur.

Kataloglar

DOC A. R. Bellinger ve P. Grierson, *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and the Whittemore Collection* (Washington, 1973). Vol. III. 1. *M.S. 717-867*, Vol. III. 2. *867-1081*.

BMC W. Wroth, *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum* (Londra, 1908).

BN C. Morrisson, *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliothèque Nationale* (Paris, 1970).

Ratto R. Ratto, *Monnaies byzantines* (Lugano, 1930).

Bibliyografya

Hendy, M. "Light Weight Solidi, Tetartera, and the Book of the Prefect." *Byzantinische Zeitschrift* 65 (1972), 57-80.

Hendy, M. *Studies in the Byzantine Monetary Economy c. 300-14*
(Cambridge, 1985).

Grierson, P. *Byzantine Coins* (Berkeley, 1982).

Metcalf, D. M. *The Coinage of Southeastern Europe*, 820-13
(Londra, 1979).

Metcalf, D. M. "The Reformed Folles of Theophilos: Their Sty
Localization." *American Numismatic Society, Museum Notes*
(1968), 121-153.

Whitting, P. *Byzantine Coins* (New York, 1975).

Örnek Ön Yüz ve Arka Yüz Lejandları

Gümüş Miliaresion
M.S. 717-1034

Yaygın Ön Yüz Lejandı

IhSYS XRISTYS TIICA, üç basamak üzerindeki haçın etrafında

Arka Yüz Lejandları (İmparator İsimleri)

III. Leo (717-741) & V. Constantinus	Beş satırda: LEOT /S COTST/ATTIT E/C ΘEY bA/SILIS
V. Constantinus (741-775) & IV. Leo	Beş satırda: COT /STATTI/TES LEOT /EC ΘEY bA/SILIS
Artavadus (742-743)	Altı satırda: ARτ/AY ASDO/S S TIChF/OROS EC/ΘEY bA/SILIS
IV. Leo (775-780) & VI. Constantinus	Beş satırda: LEOT /S COTτS/ATTIEE/C ΘEY bA/SILIS

VI. Constantinus & Irene (780-797)	Beş satırda: COⲘS/ⲦANⲦⲘO/S S IRIⲘIⲈ/C ΘⲈϤ bA/SILIS
I. Mikhael (811-813)	Beş satırda: +ⲘIXA/HL S ΘⲈOF V/LAC C Θ/bASILIS
Leo V. (813-820)	Beş satırda: +LⲈOⲘ/S COⲘSⲦⲦAⲘ/ⲦIⲘⲈⲈ C/ΘⲈϤ bASILIS RO/ⲘAIOⲘ
II. Mikhael (820-829) & Theophilos	Beş satırda: +MIXA/HL S ΘⲈOFI/L ⲈC Θ'/ bASILIS RO/ⲘAIOⲘ
Theophilos (829-842):	Altı satırda: +ΘⲈOFI/LOS ⲇϤLOS/XRISⲦϤS PIS/ⲦOS AVTO/bASILⲈϤ RO/ⲘAIOⲘ
Theophilos & III. Mikhael	Beş satırda: +ΘⲈOFI/LOS S ⲘI/XHLⲈC ΘⲈϤ bASILIS RO/ⲘAIOⲘ
III. Mikhael (842-867) ile imparatoriçeler Theodora & Thecla	Beş satırda:+ⲘIXA/HL ΘⲈOδORA/S ΘⲈCLAⲈC Θ'/bASILIS RO/ⲘAIOⲘ
III. Mikhael (842-867)	Beş satırda: +ⲘIXA/HL ⲈC ΘⲈϤ/PISTOS bA/SILIS RO/ⲘAIOⲘ
I. Basil (867-886) & Konstantinos	Altı satırda: +bASI/LIOS CⲈ/COⲘSⲦAN/ⲦIⲘ PISTV/ baSILIS/ ROⲘOⲈⲘ
VI. Leo (886-912)	Beş satırda: +LⲈOⲘ/ⲈⲘ XωⲈV/SⲈbHS bASI/ LⲈVS Rω/ⲘAIωⲘ
VI. Leo & VII. Konstantinos	Beş satırda: +LⲈOⲘ CⲈ/COⲘSⲦANⲦI/Ⲙ ⲈⲘ Xω ⲈV/SⲈbIS bASI/LI ROⲘ'
Alexander (912-913)	Altı satırda: +ALⲈX/AⲘdROS ⲈⲘ/Xω AϤⲦ OCR/PISⲦOS ⲈϤ/SⲈb bASI/L ROⲘ'
VII. Konstantinos (913-957)	Beş satırda: +COⲘS/ⲦAⲘⲦⲈⲘ/Xω AϤⲦ OCR/PISⲦ' bAS/IL ROⲘ'

I. Romanus (920-944), VII. Konstantinos & Khristophoros	Beş satırda: + ROϖAϖO'/COϖSTAϖTI/CЄ XPISTOF'/ЄϖXωЄVSЄ/b' bASIL R'
VII. Konstantinos & II. Romanos	Beş satırda: +COϖST τ/ПORFVROS/'CЄ ROϖAϖO/Єϖ XωЄVSЄb/b RωϖЄOϖ
II. Nikephoros (963-969)	Beş satırda:+ϖICHF/Єϖ Xω AVTO/CRAT' ЄVSЄ b/ bASILЄVS/RωϖAIωϖ
I. Ioannes (969-970)	Beş satırda: +IωAϖϖ/Єϖ XωAVTO/CRAT' ЄVSЄ b/bASILЄVS/RωϖAI ωϖ
II. Basil (976-1025) & VIII. Konstantinos (976-1028)	Beş satırda: +bASIL/C COϖSTAϖ/ ПORFVROS/ПISTV bAS/RωϖAIω'
II. Basil & VIII. Konstantinos	Ön yüz: Єϖ TOVTω ϖIKA bASILЄI C CωϖST; Arka yüz: Beş satırda: +bASIL/C CωϖSTAϖ /ПORFVRO ПISTOI bAS/RωϖAIωϖ, patrik haçı, her iki yanında imparator büstü
III. Romanos (1028-1034)	Ön yüz: +ПAPΘЄNЄCOI ПOΛVAINЄ Meryem ve çocuk Arka yüz: OC HϖIKЄ ПANTA KATOPΘOI, Romanos, loros giyimli ayakta duruyor

Bakır Follisler
M.S. 717-835

Örnek Ön Yüz Lejandları

III. Leo (717-741)	δNO LЄON P.A. MЧL
III. Leo & V. Konstantinos	LЄON S CON
V. Konstantinos (741-775)	δ N CONSTANTIN; genelde lejand bulunmaz
IV. Leo (775-780)	lejand yok
VI. Konstantinos (780-797)	lejand yok
Irene (797-802)	ЄIRIMH bAS'
I. Nicephorus (802-811)	MICIFOR bAS
I. Mikhael (811-813)	MIXAHL bASILЄ'
V. Leo (813-820)	LЄOM bASIL'
II. Mikhael (820-829) & Theophilos	MIXAHL S ΘЄOFILOS
Theophilos (829-842) & Konstantinos	ΘЄOFILOS S COMSTA
Theophilos	ΘЄOFIL bASIL'

Bakır Follisler
M.S. 835-970
Ön Yüz ve Arka Yüzde İmparator İsimleri

Örnek Ön Yüz ve Arka Yüz Lejandları

Theophilos (829-842)	Ön: +ΘЄOFIL bASIL Arka: +ΘЄOFILЄ AVG/OVSTЄSV/MICAS
III. Mikhael (842-867) & I. Basil	Ön: +MIhAЄL IMPЄRAT' Arka: +bASILIЧS REX, I. Basil'in büstü
I. Basil (867-886)	Ön: +bASILIOS bASILЄVS Arka: Dört satırda, bASIL/IOS ЄMΘЄO /bASILЄVS/ROMЄOM

I. Basil & Konstantinos (868-870)

Ön: +bASILO S COⲛS bASILIS
Arka:Beş satırda,+bASILIO/S COⲛSTAⲛ /TIⲛOS Єⲛ ΘO/bASILЄIS R/OⲘAIOⲛ

I. Basil, Konstantinos & VI. Leo (870-877)

Ön: +LЄOⲛ bASIL S COⲛSƬ AЧ
Arka: Beş satırda, +bASIL/COⲛSTAⲛ/Ƭ S LЄOⲛ Єⲛ/ΘO bASILIS/ ROⲘOЄⲛ

VI. Leo (886-912)

Ön: +LЄO bASILЄVS ROⲘ'*
Arka: Dört satırda, LЄOⲛ/Єⲛ ΘЄO bA/SILEVS R/OⲘЄOⲛ

VI. Leo ve Alexander

Ön: +LЄOⲛ S ALЄƉAⲛ ЄROS
Arka: Dört satırda, +LЄOⲛ/S ALЄƉAⲛ /GROS/bASIL' ROⲘЄOⲛ

VII. Konstantinos (913-947)

Ön: +COⲛSTAⲛ bASIL' ROⲘ'
Arka: Dört satırda, +COⲛS/ƬAⲛTIⲛ'/Єⲛ ΘO bAS/IL' ROⲘ'

VII. Konstantinos & Zoe (915-920)

Ön: +COⲛSTAⲛƬ CЄ ZOH b'
Arka: Beş satırda, +COⲛS/ƬAⲛTIⲛO/CЄ ZOH bA/SILIS RO/ⲘЄOⲛ

VII. Konstantinos & II. Romanos (945- 957)

Ön: +COⲛSƬ CЄ ROⲘAⲛ' b' ROⲘ'
Arka:Dort satırda,+COⲛSƬ/CЄ ROⲘ AⲛЄⲛ XRISƬ' /b'ROⲘЄOⲛ

I. Romanos (920-944)

Ön: +RωⲘA bASILЄVS R
Arka: Dört satırda, +RωⲘA/ⲛЄ ΘЄ bA/SILЄVS Rω/ⲘAIOⲛ

II. Nikephoros (963-969)

Ön: +ⲛICIFR bASIL ROM
Arka: Dört satırda, + ⲛICHF/ Є ΘЄ bA/SILЄVS Rω/ⲘAIωⲛ

Örnek Sikkeler
M.S. 717-1081

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

12

11

13

15

14

16

1. Altın Nomisma histamenon, I. Isaakios (1057-1059)
2. Altın Nomisma Tetarteron, I. Isaakios (1057-1059)
3. Gümüş Miliaresion, II. Mikhael (820-29) & Theophilos
4. Gümüş Miliaresion, I. Romanos (920-944)
5. Gümüş Miliaresion, II. Basil (976-1025) & VIII . Konstantinos
6. Gümüş Miliaresion, III. Romanos (1028-34)
7. Yarım Follis, V. Konstantinos (741-775)
8. Follis, IV. Leo (775-780) & VI. Konstantinos arkada III. Leo ve (merhum) V. Konstantinos
9. Follis, VI. Konstantinos (780-797) ve Irene arkada III. Leo, V. Konstantinos ve IV. Leo
10. Follis, Irene (797-802)
11. Follis, II. Mikhael (820-829) & Theophilos
12. Follis, I. Basil (867-886) & Konstantinos
13. Follis, VI. Leo (886-912)
14. Follis, VII. Konstantinos (913-957) & I. Romanos
15. Follis, I. Romanos (920-944)
16. Follis, II. Nikephoros (963-969)

BİZANS ANONİM BAKIR FOLLİSLERİ

(M.S. 970-1092)

Para Tarihi

970'de I. Ioannes Tzimiskes (969-976) follisin dizaynını değiştirmiş, önyüzdeki imparator portresinin yerine İsa Pantokrator koymuş ve arka yüze de "Kralların Kralı Yüce İsa" yazısını eklemiştir. Bu anonim follislerin serisi, Thompson tarafından ortaya konmuş ve Metcalf tarafından iyice belirlenmiş olan "üzerine tekrar darp yapılan" sikkelerin serisine dayanır.

Anonim Follislerin Kronolojik Sırası

Sınıf	Donem	Ortalama Ağırlık	"Tekrar Darp" Sikkelerin Sınıfı
A1	969-976	7.5 gr.	
A2	976-1025	13.5 gr.	
		20.0 gr.	
		13.5 gr.	
A3	1025-1028	10.0 gr.	
B	1028-1034	10.0 gr.	A2
C	1034-1041	9.0 gr.	B
D	1042-1055	8.0 gr.	C
E	1057-1059	8.0 gr.	
F	1059-1068	7.5 gr.	E
G	1068-1072	6.5 gr.	F
H	1072-1078	6.5 gr.	G
I	1078-1081	6.5 gr.	H
J-L	1081-1092	5.0 gr.	I

Follisin ayarı 1028'den sonra sürekli olarak düşürülmüştür; çünkü yeni gelen imparatorlar kendilerinden önceki imparatorların pek çok sikkesinin üzerlerine tekrar darp yapmışlardır. III. Romanus (1028-1034) (II. Basil tarafından basılmış) A2 sınıfının yıpranmış sikkelerinin üstüne B sınıfı follislerini basmıştır. IV. Mikhael (1034-1041) B sınıfı follislerinin üstüne C sınıfı follislerini basmıştır. Eski sikkelerin bu hızlı dönüşümü ağırlık standartlarının ve tasvirlerin bozulmasına neden olmuştur.

Bibliyografya

Metcalf, D. M. "An Interpretation of Byzantine Rex Regantium Folles of Class A, ca. 970-1030", *Numismatic Chronicle* 7, 10 (1970), 199-219.

Thompson, M. *The Athenian Agora II; Coins from the Roman through Venetian Period* (Princeton, 1956), s. 74-115.

Örnek Tipler ve Lejandlar

A1-A3 Sınıfı	Ön: + EMMANOVHA, İsa'nın büstü, her iki yanında paylaştırılmış olarak IC/XC Arka. Dört satırda, +IhSYS/XRISTYS /bASILEY/bASILE
B Sınıfı	Ön: + EMMANOVHA, İsa'nın büstü, her iki yanında IC/XC Arka. Üç basamak üzerinde haç, yukarıda haçın kolları arasında IS-XS/aşağıda haçın kolları arasında bAS-IL/bAS-IL
C Sınıfı	Ön: + EMMANOVHA, İsa'nın ayakta duran yarım figürü, yanında IC/XC Arka: Süslü haç, haçın kolları arasında IC-XC/NI-KA

D Sınıfı	Ön: Tahtta oturan İsa, her iki yanında IC/XC Arka: Üç satırda, IS XS/bASILƐ/bASIL
E Sınıfı	Ön: Cepheden İsa büstü, her iki yanında IC/XC Arka: Üç satırda, IS XS/bASILƐ/bASIL
F Sınıfı	Ön: Tahtta oturan İsa, sağ eliyle takdis (kutsama) hareketi yapıyor, her iki yanında IC/XC Arka: Üç satırda, IS XS/bASILƐ/bASIL
G Sınıfı	Ön: Cepheden İsa büstü, her iki yanında IC/XC Arka: Dua eden Meryem Ana büstü, her iki yanında MP/ΘV
H Sınıfı	Ön: Cepheden İsa büstü, her iki yanında IC/XC Arka: Patrik hacı
I Sınıfı	Ön: Cepheden İsa büstü, her iki yanında IC/XC Arka: Merkezinde X bulunan Latin haçı
J Sınıfı	Ön: Cepheden İsa büstü, her iki yanında IC/XC Arka: Yarımay (hilal) üzerinde haç
K Sınıfı	Ön: Cepheden İsa büstü, her iki yanında IC/XC Arka: Cepheden, ayakta duran ve dua eden Meryem Ana figürü, dizlerine kadar betimlenmiş, her iki yanında MP/ΘV
L Sınıfı	Ön: Cepheden İsa büstü, her iki yanında IC/XC Arka: Haç, altta ve üstte IC/XC, her iki tarafta NI/KA

İmparator İsmi Taşıyan Follisler (1059-1092)

1059 ve 1092 arasındaki imparatorlar, ön yüzde İsa ikonu, fakat arka yüzde imparator ismi ve figürü taşıyan sikkeler basmışlardır. Başlıca tipler şunlardır:

Konstantinos X (1059-1067)	Ön: +ƐMMANOVHA, tahtta oturan İsa, her iki yanında paylaştırılmış olarak IC/XC Arka: +KωNT ΔK ƐVΔK AVI'O, Eudokia ve Constantinus gerçek haçı tutuyorlar

Konstantinos X	Ön: +ЄMMANOVHΛ, İsa büstü, yanında IC/XC Arka: +KωN BACIΛЄVC O ΔOVK, Konstantinos'un büstü
Romanos IV (1068-1072)	Ön: Cepheden İsa büstü, yanında IC/XC Arka: Haç ve haçın kolları arasında IC-XC/NI-KA
Mikhael VII (1072-1078)	Ön: Cepheden İsa büstü, yanında IC/XC Arka: +MIXAHΛ BACIΛЄVC O Λ, Mikhael'in büstü
Nikephoros III (1078-1081)	Ön: Tahtta oturan İsa'nın dörtte üç belirlenmiş figürü, sağ eliyle kutsama hareketi yapıyor, her iki yanında IC/XC Arka: Merkezinde, daire içinde yıldız olan bir haç, haçın kolları arasında C-Φ/N-Δ
I Aleksios (1081-1092)	Ön: Bebek İsa ile birlikte Meryem Ana büstü, her iki yanında MP/ΘV Arka: +AΛЄIωΔЄCΠOT TωK, ayakta duran Aleksios
I Aleksios (1081-1092)	Ön: İki basamak üzerinde haç, haçın kolları arasında IC-XC/NI-KA Arka: Dört satırda, CЄP CVN/ЄPI Є BA/ CIΛЄ AA/ЄZIω

Örnek Sikkeler
M.S. 970-1092

1

2

3

4

5

6

1. Anonim Follis, A1 Sınıfı (970-976)
2. Anonim Follis, A2 Sınıfı, ağır (989-1025)
3. Anonim Follis, B Sınıfı (1028-1034)
4. Anonim Follis, C Sınıfı (1034-1041)
5. Anonim Follis, D Sınıfı (1042-1055)
6. Anonim Follis, E Sınıfı (1057-1059)
7. Anonim Follis, F Sınıfı (1059-1068)
8. Anonim Follis, G Sınıfı (1068-1072)
9. Anonim Follis, H Sınıfı (1072-1078)
10. Anonim Follis, I Sınıfı (1078-1081)
11. Follis, X Konstantinos (1059-1067)
12. Follis, IV Romanos (1068-1072)

BILLON ASPRON TRACHY, M.S. 1092-1282

Para Tarihi

1092'de **I. Aleksios** (1081-1118) değeri düşürülmüş Makedonya sikkelerini bir reform yaparak, altın, elektron, billon (gümüş ve %25 veya daha az bakır alaşımı), ve bakır olarak dört ayrı metalde tekrar basmıştır. Aleksios yeni sikke basımını, 24 karat gelen (4.45 gr.) **hyperpyron**'a (çoğulu hyperpyra) dayandırmış fakat altını 20.5 karatta (%85 saf) basmıştır. Hyperpyronun üçte biri, elektrondan basılan **aspron trachy** (çoğulu aspra trachea) idi. Başlıca alt birim ise, billon **Aspron Trachy** (4.40 gr.) idi, Roma paundunun 1/72 ağırlığında ve %7 oranında gümüş kaplı basılırdı. Bu billon aspron trachy'nin 48 adeti 1 hyperpyrona karşılık geliyordu. Bakır **tetarteronun** 18 adedi veya yarısı değerindeki **noummion**'un 36 adedi 1 billon aspron trachy'ye eşitti. 1092'deki tarife şöyleydi: 1 hyperpyron = 3 elektron aspra trachea = 48 billon aspra trachea = 864 tetartera = 1728 noummia.

Hyperpyron'un daha yüksek birimleri olan elektron aspron ve billon aspron, Scyphate denilen çukur şekilde basılıyordu, ki bu biçim 11. yüzyılın ortalarında, geç Makedonya altın sikkeleri için yaygın hale gelmiştir. Düzgün ve kalın basılan tetarteron ve noummion gibi bakır sikkelere karşın; Yunanca argoda, billon Aspron'a (soluk beyaz renkli) Trachy veya "düzgün olmayan (pürüzlü)" denirdi. Haçlılar, billon aspron trachy STAMINUM derlerdi, Yunan histamenon'un ("resmi sikke") kötü bir taklidiydi.

Çukur billon aspron trachy, kazılarda en yaygın ele geçen sikkedir ve çoğunda gümüş kaplama görünmez. Ayrıca, bu sikkeler milyonlarca basılmışlardır, bu yüzden genellikle pulları düzgün olmaz ve üzerindeki yazılar kısaltılmış veya hatalı olurdu. 1143 ve 1203 arasında, gümüş kaplama %7'den %2'ye düşürülmüş,

böylece fiyatlar artmış ve 1 hyperpyron'a karşılık gelen aspron trachy'nin sayısı hızla artmıştır.

1204'de Haçlıların Konstantinopolis'i ele geçirmesiyle, bütün imparatorluk para basımı çökmüş, yalnızca Küçük Asya'daki İznik (Nikaia) imparatorları, Sipylos'un yamacındaki Magnesia'da ve Nikaia'da, **III. John Vatatzes** (1222-1254) döneminden başlayarak önemli ölçüde altın hyperpyron ve billon aspron trachea basmışlardır. 1261'de, **VIII. Mikhael Palailogos** (1258-1282) Konstantinopolis'i tekrar işgal etmiştir. II. Andronkios (1282-1329) tarafından kiralanan Katalan grubu, 1305-1306'da, ayaklanma çıkarıp Konstantinopolis'i kuşattıklarında, Osmanlı Türkleri kuzeybatı Küçük Asya'nın çoğunu istila etmişlerdi ve Anadolu'da Bizans sikkelerinin sirkulasyonu büyük ölçüde durmuştu.

1220'lerden itibaren, Konstantinopolis'in Latin imparatorları bozuk (kaba) billon aspron trachea basmış olabilirler (Hendy Sınıflandırması A, B, C sınıfları). C Sınıfına dahil olan bazı sikkeler Selanik'de Monteferratlı Demetrios (1207-1224) tarafından basılmış olabilir. Fakat bu kaba basılmış sikkelerin büyük çoğunluğu Bulgar çarlarının ürünü de olabilir çünkü sikkeler özellikle Balkanlarda ele geçmiştir.

Kataloglar

British Museum Catalogue'daki, Wroth tarafından yapılmış liste tam olarak doğru değildir ve sikkeler şu kataloglara göre sınıflandırılmalıdır:

DOC — Grierson, P. *A Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks and Whittemore Collection*. IV. 1081-1261 (Washington D.C., 1999).

HENDY Hendy, M. *Coinage and Money in the Byzantine Empire, 1081-1261* (Washington D.C., 1969).

BN Morrisson, C. *Catalogue des monnaies byzantines de la Bibliotheque Nationale* (Paris, 1970).

Bibliyografya

Bendall, S. *The Later Palaeologan Coinage, 1282-1453* (Londra, 1979).

Bendall, S. ve P. Donald. *The Billon Trachea of Michael VIII Palaeologs, 1258-1282* (Londra, 1974).

Bendall, S. ve D. Sellwood, "The Method of Striking Scyphate Coins with Two Obverse Dies." *Numismatic Chronicle* 7, 18 (1978), 93-104.

Hendy, M. *Studies in the Byzantine Monetary Economy c. 300-1453* (Cambridge, 1985).

Grierson, P. *Byzantine Coins* (Berkeley, 1982).

Metcalf, D. M. *Coinage of the Crusades and the Latin East in the Ashmolean Museum, Oxford* (Londra, 1995).

Metcalf, D. M. *The Coinage of Southeastern Europe, 820-1396* (Londra, 1979).

Whitting, P. *Byzantine Coins* (New York, 1975).

Billon Aspron Trachy'nin Örnek Tipleri ve Lejandları

Constantinopolis darphanesi başlıca üç birimi; hyperpyron, elektron trachy, ve billon aspron trachy'yi standart tiplerle ve lejandlarla basmışlardır. Ön yüzde genellikle ya İsa'nın cepheden

portresi ya da tahtta oturan İsa Pantokrator, arka yüzde ise ayakta duran imparator figürü bulunur. **Selanik'te (Thessalonika)** basılan sikkelerde genelde ön yüzde Meryem Ana, arka yüzde çoğunlukla kentin koruyucusu olan Aziz Demetrios'la birlikte imparator bulunur.

Yazılar ana figürün solunda ve sağında yer alır ve yukarıdan aşağıya doğru okunur; arka yüzde ise harfler bazen ters veya hatalı yazılmıştır. İmparator isimlerinin pek çok değişik yazılış şekli vardır, bu yüzden aşağıdaki liste en mükemmel varyasyonlara bir kılavuzdur.

I. Aleksios (1092-1118)	Ön: +KЄROHΘЄI, cepheden tahtta oturan İsa Arka: +AΛЄZ ΔЄCΠT
II. Ioannes (1118-1143)	Ön: IC/XC her iki yanında İsa'nın cepheden portresi Arka: +IωΔЄCΠOT T ΠΦVPOГNT
I. Manuel (1143-1180)	Ön: tahtta oturan İsa her iki yanında IC/XC veya tahtta oturan Meryem Ana her iki yanında MP/ΘV Arka: +MANϑHA ΔЄCΠOTH
I. Andronikos (1180-1185)	Ön: tahtta oturan Meryem Ana yanında MP/ΘV veya ayakta duran Meryem Ana cepheden, dua eder görünümde. Arka: ANΔPONIKOC ΔЄCΠOTHC
Isaac Comneus (1184-1191), Kıbrıs'da gasıp	Ön: Meryem Ana her iki yanına paylaştırılmış olarak MP/ΘV Arka: ICAAKIOC ⊙ ГЄPГIOC, Isaakios ve Aziz Georgios Ön: OЄMMANϑHA, İsa büstü yanında IC/XC Arka: ICAAKIOC ΔЄCΠOTHC

İsaac II (1185-1195)	Ön: Meryem Ana her iki yanında paylaştırılmış olarak MP/ΘV Arka: ICAAKIOC ΔEC, İsaac ve Başmelek Mikhael
Aleksius III (1195-1203)	Ön: İsa her iki yanında paylaştırılmış olarak IC/XC Arka: AlEƵIOC ΔECΠ ⊙ KωNϚTANTI, ayakta Aleksius ve Aziz Konstantinus
Theodore I (1204-1222) Nikaia darphanesi	Ön: İsa[6] her iki yanında paylaştırılmış olarak IC/XC veya Meryem Ana her iki yanında paylaştırılmış olarak MP/ΘV Arka: ΘEOΔωPOC ΘEOΔωPOC, ayakta Theodore ve Aziz Theodore
John III (1222-1254) Magnesia darphanesi	Ön: İsa her iki yanında paylaştırılmış olarak IC/XC veya Meryem Ana[7] her iki yanında paylaştırılmış olarak MP/ΘV Arka: Iω ΔEC ΠOTHC O Δ KAC
II Theodore (1254-1258)	Ön: IC/XC yanında İsa büstü[8] Arka: ΘEOΔωPOC ΔECΠOTHC ΔΘ KAC O ΛACKARPIC
VIII Michael (1258-1261) (Magnesia darphanesi)	Ön: Oı çinde A/PPV, ayakta Aziz Tryphon Arka: X M Δ Π TH/Π Λ Γ
VIII Michael (1261-1282)	Ön: Tahta oturan İsa, her iki yanına paylaştırılmış olan IC/XC veya tahtta Meryem Ana her iki yanında paylaştırılmış MP/ΘV veya Başmelek Mikhael ile her iki yanında M/X Arka: X M ΔEC ΠOTC X AI'

6. Magnesia sikkelerinde İsa ayakta ve cepheden görünmekte ve (kutsal kitap-İncil) tutmakta.

7. Ayrıca; Aziz Georgios (⊙ AΓIOC ΓEωPO), Aziz Demetrios (⊙ ΔIMHTPIOC), Başmelek Michael (A/X), ve dais (kürsü) üzerinde ayakta duran İsa Chalcitis (IX/XC) diğer ön yüz tipleridir.

8. Ayrıca Aziz Theodore (⊙ AΓIOC ΘEOΔωPOC) ve Aziz Georgios'un da ön yüz tipleri bulunmaktadır.

Örnek Sikkeler
M.S. 1092-1282

1

2

3

4

5

6

7

8

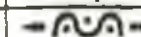
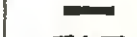
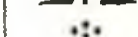
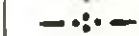
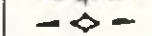
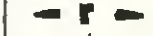
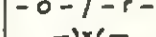
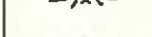
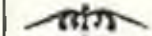
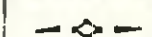
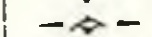
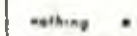
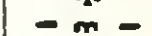
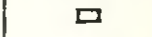

9

1. Altın Hyperpyron, I. Aleksius (1092-1118)
2. Elektron Aspron Trachy, I Manuel(1143-1180)
3. Billon Aspron Trachy,II Ioannes (1118-1143)
4. Billon Aspron Trachy, I Manuel(1143-1180)
5. Billon Aspron Trachy, I Andronicus (1183-1185)
6. Bakır Tetarteron, I Aleksius (1092-1118)
7. Bakır Tetarteron, II Isaakios (1185-1195)
8. Bakır Tetarteron, III Aleksius (1195-1203)
9. Bakır Tetarteron, VIII Mikhael (1258-1282)

'REX REGNANTIUM' FOLLİSLERİ, CLASS A

	Arka yüz	Nimbus	Kitap		Arka yüz	Nimbus	Kitap
1		•	⁝	29		• •	⁂
2	nothing	• •	•	30		• • •	•
3	nothing •	• •	•				
4	• nothing	• •	•	31		✢	•
5	•	• •	•	32		✢	✚
6		• •	•				
7		• •	•	33		⁘	⁝
8		• •	•	34		⁘	(?)
9		• •	•	35		⁘	•
				36		⁘	•
10	 (?)	• •	•	37		⁘	(?)
11		• •	•	38		⁘	(?)
12		• •	•				
13		• •	• (?)	39		⁘	⁝
14		• •	•	40		⁘	⁘
15		• •	•				
16		• •	•	41		❋	•
17		• •	•	42		❋	(?)
18		• •	•	43		✕	⊙
19		• •	(?)	44		✕ (?)	⁘
				45		∪	(?)
20	nothing •	• •	•	46		∪	⁘
21		• •	•	47		▭	⁘
22		• •	•				
23		• •	•	48			•
				49			•
24		• •	•				
				50			•
25		• •	⊙				
26		• •	⊙	51		(?)	(?)
27		• •	⊙(?)				
28		• •	⊙				

KAZILARDA BULUNAN SİKKELERİN TANIMLANMASI İÇİN REHBER

Bu rehber kitaplar, arkeoloji öğrencilerinin kazılarda sıkça bulunan sikkelerden aşina olmadıklarını teşhis edebilmelerine yardımcı olmak için hazırlanmıştır. Kitaplar, kapsamlı kataloglar olmaktan ziyade, hem arkeoloji akademisyenlerine hem de öğrencilerine gün ışığına çıkan sikkeleri hızlı ve kesin bir şekilde teşhis edebilme olanağı sağlamak amacını taşımaktadır. Bu kılavuzlar tam birer katalog olmasa da sikkelerin, bilgiler, ait olduğu dönem, hükümdar, basıl-

BİZANS

dığı darphan[illegible] şekilde teşhis edilm[illegible]ım nispeten kolay[illegible]yönelik olarak şekil[illegible]larının listeleri ve [illegible]tedir.

Trakya Üniversitesi Merkez Kütüphanesi
0057172
255.07.02.01.06.00/07/0057172

ISBN 975-6561-99-9
9 789756 561997

0057172